

‘Een beetje populisme is zo slecht nog niet’

 BERT PLATZER

 REYER BOXEM

ONDERZOEK

 WWW.RUG.NL/STAFF/LEONIE.DE.JONGE

Tijdens haar jeugd in Luxemburg verwonderde **Léonie de Jonge** zich over de opkomst van het populisme in Nederland. In haar proefschrift onderzocht ze niet alleen verklaringen voor deze opmars, maar ook waarom rechts-populistische partijen in haar geboorteland juist géén voet aan de grond krijgen.

Voorafgaand aan de Amerikaanse verkiezingen had politicologe Léonie de Jonge al dagen buikpijn en de nacht ervoor kwam daar nog een nachtmerrie bovenop. In haar droom werd ze geconfronteerd met in meerdere opzichten het ergste scenario: voor een volle collegezaal moest ze uitleggen hoe het kon dat Trump de verkiezingen wéér had gewonnen. ‘Ik ben politicoloog, heb jaren politieke partijen onderzocht, vooral rechts-populistische, en ik moest aan mijn studenten uitleggen dat ik het gewoon niet

kon uitleggen’, vertelt De Jonge lachend. Gelukkig zijn de meeste dromen bedrog. Trump won niet en De Jonge kan wel degelijk verklaren waarom, evengoed, historisch veel mensen op hem stemden – waarover straks meer.

Dunne ideologie

Want wie het over rechts-populisme heeft, doet er goed aan eerst een aantal zaken te onderscheiden, blijkt als De Jonge om een definitie van populisme wordt gevraagd. ‘Populisten schetsen een tweedeling van de

maatschappij, tussen het gewone volk en de boze en corrupte elite. De wil van het gewone volk is voor hen allesbepalend.’

Dat klinkt best democratisch en dat kan kloppen, zegt De Jonge: ‘Populisme is in principe gewoon onderdeel van de democratie. Het bestaat ook niet alleen aan de extremen van het politieke spectrum. In Italië bijvoorbeeld is het onduidelijk of de Vijfsterrenbeweging nou links of rechts is. Populisme is een dunne ideologie die geen volledige antwoorden biedt op maatschappelijke problemen. Nationalisme en socialisme

kunnen dat wel. Daarom koppelt populisme zich meestal aan die grotere ideologieën.' En daar wordt het gevaarlijk voor de democratie, want rechts-populisten blinken niet uit in pluralisme: hun definitie van het gewone volk beperkt zich doorgaans tot één bevolkingsgroep, wat tot uitsluiting van minderheden kan leiden.

Tolerant Nederland

De Jonge is geboren en getogen in Luxemburg en woont na omzwervingen in de VS en Engeland pas één jaar in Nederland – sinds haar aanstelling als universitair docent aan de RUG. Nederland kende ze alleen uit de media en van bezoeken aan haar familie. 'Mijn ouders komen uit Nederland en thuis keken we ook naar de Nederlandse tv. Ik had altijd het beeld van het tolerante Nederland in mijn hoofd. Luxemburg leek me conser-

vatiever. Nederland leek lang immuun voor rechtspopulisme, maar in het begin van de jaren 2000 sloeg dat helemaal om. Dat vond ik enorm fascinerend, hoe dat kon in een land dat zo open, tolerant en liberaal oogt.'

En dus onderzocht ze in haar proefschrift de succes- en faalfactoren van rechts-populistische partijen in de Benelux. Want tussen Luxemburg en Nederland ligt een ander, in dit opzicht merkwaardig land: België. In het arme Wallonië krijgen rechts-populisten geen voet aan de grond, terwijl daar gezien de economische omstandigheden alle redenen toe lijkt. Het rijke Vlaanderen kent juist een traditie van rechts-populisten.

Voor ze in 2015 in Cambridge aan haar promotie-onderzoek begon, moest ze haar promotors wel overtuigen. 'Zij dachten dat de tijden van het rechtspopulisme wel voorbij waren en vonden dat ik eigenlijk moest kijken naar links-populisme, dat na de economische crisis in Spanje en Griekenland in opkomst was. Maar ineens kwamen de Brexit en Trump en werd mijn onderzoeksthema weer superactueel.'

Charisma

De opkomst van het rechts-populisme in Nederland vanaf 2000 is synoniem met die van Pim Fortuyn. 'Fortuyn was veel charismatischer dan Tweede Kamerlid Hans Janmaat, die in de jaren tachtig en negentig met de extreemrechtse Centruumpartij en Centrum Democraten nooit echt een voet aan de grond kreeg, zegt De Jonge. 'Dat charisma is al een groot deel van de verklaring voor het succes van Fortuyn. Voor rechts-populisme moet er een voedingsbodem zijn, een soort ongenoegen in de maatschappij. Dat potentieel is er eigenlijk altijd wel, in iedere maatschappij. Maar dan moet er ook het politieke aanbod zijn, een charismatische leider die daarmee iets kan.'

Toch is er meer nodig dan vraag en aanbod, concludeert De Jonge in haar proefschrift: 'Ook de gevestigde partijen en de media zijn hoofdrolspelers. We zien gevestigde politieke partijen als slachtoffers van populisme, maar ze spelen juist een grote rol in de opkomst ervan. VVD'er Frits Bolkestein was in de jaren negentig een wegbereider voor Fortuyn. Ook andere gevestigde partijen speelden steeds meer in op thema's als migratie. Daardoor werd dat thema steeds gepolitiseerd, waardoor rechts-populisme een kans kreeg. In de media was er opeens ook veel aandacht voor dit soort thema's en stromingen. Net als de media zijn gevestigde partijen een soort poortwachters die bepalen wie de electorale arena binnen mag.'

Minder gepolitiseerd

Minstens zo interessant aan het onderzoek van De Jonge zijn de non-casussen: waarom bleef in Luxemburg en Wallonië de opkomst van een rechts-populistische partij voornamelijk achterwege? 'In Wallonië spelen de gevestigde partijen niet in op rechts-populistische thema's als migratie', zegt De Jonge. 'Centrum-links speelt nog altijd vooral in op economische kwesties en is niet naar het midden opgeschoven. En centrum-rechts probeert niet de rechts-populistische stellingen te kopiëren. Daardoor zijn thema's als migratie gewoon minder gepolitiseerd. Zolang gevestigde politieke partijen en media populistische partijen buiten spel blijven zetten, is het moeilijk voor dit soort partijen voet aan de grond te krijgen. Maar geen land is immuun voor rechts-populisme.'

En De Jonges eigen, conservatieve Luxemburg? 'De situatie in Luxemburg lijkt erg op die in Nederland twintig jaar geleden. Luxemburg heeft een soort paars kabinet, waarin kwesties zoals het homohuwelijk behandeld worden. Dus het kan best dat Luxemburg gewoon twintig jaar achterloopt en het rechts-populisme nog komt.'

Pro-life missie

Terug naar Amerika. Toen De Jonge met een basketbalbeurs – ze speelde zelfs in het Luxemburgse nationale team – naar Iowa en North Dakota vertrok om te studeren, ondervond ze hoe complex stemgedrag is. 'Ik kon me vooraf niet voorstellen waarom de Republikeinen zoveel macht hebben. Maar in North-Dakota heb ik vrienden die heel christelijk zijn opgevoed en voor wie de *pro life*-missie echt doorslaggevend is voor hun kiesgedrag. Ze kunnen gewoon niet op een kandidaat stemmen die abortus zou legaliseren. Bovendien is de keuze beperkt tot twee partijen, waardoor heel veel mensen echt tegen de andere partij of kandidaat stemmen.'

'Populisme is een dunne ideologie die geen volledige antwoorden biedt op maatschappelijke problemen'

Over de invloed van vier jaar Trump op de rest van de wereld is De Jonge voorzichtig. 'De bestorming van het Capitool was niet een sein om in Nederland te gaan rellen. Zo een-op-een is het niet. Maar sinds de verkiezing van Donald Trump is het rechts-populisme

geen randverschijnsel meer. Trump heeft het radicaal-rechtse gedachtegoed naar de mainstream gebracht en bijgedragen aan de popularisering van een aantal samenzwerings-theorieën, ook in Europa.'

Luidruchtige minderheid

Met de Tweede Kamer-verkiezingen in het vooruitzicht – dit interview vond plaats in februari – zou je als niet-populist nog nachtmerries kunnen krijgen van Baudet of Wilders als premier, zeker gezien de coronacrisis die vast een goede voedingsbodem voor rechts-populisten is. 'We zitten nog midden in de coronacrisis, het is te vroeg om daarover iets te zeggen', zegt De Jonge. 'Echt fundamentele effecten zien we in Europa nog niet. In Nederland haalt Wilders voordeel uit de crisis, terwijl Baudet juist minder succes heeft. Een eenduidig antwoord is er dus nog niet.'

Léonie de Jonge (Luxemburg, 1990)

studeerde politicologie aan de universiteiten van Iowa en North Dakota, en promoveerde in 2019 aan de University of Cambridge. Sinds vorig jaar is ze universitair docent Politiek en Maatschappij aan de RUG. In juni verschijnt haar tot boek bewerkte proefschrift: *The Success and Failure of Right-wing Populist Parties in the Benelux Countries*.

Om met een positieve noot af te sluiten benadrukt De Jonge graag dat rechts-populisme in Nederland nog altijd vrij beperkt is. 'Populisten doen vaak geloven dat ze het geluid van een stille meerderheid vertegenwoordigen, maar als je beter kijkt, blijkt het gewoon een heel luidruchtige minderheid. En populisme kan wel meer burgers bij het politieke proces betrekken. Het is nooit slecht dat de gevestigde partijen op de vingers worden gekeken, dus in kleine doseringen is populisme niet eens zo slecht.'

WIJMENGA'S WERELD

FOTO REVER BOXEM

OPGETEKEND DOOR MARJAN BROUWERS

Honger naar kennis

Wetenschappers zijn tegenwoordig welkomme gasten bij actualiteitenrubrieken en populaire praatprogramma's. De honger naar kennis over virussen is niet te stillen, lijkt het. En dat is geen wonder, want hoewel corona veel narigheid veroorzaakt, is de wetenschappelijke kant van dit virus razend interessant. Je ziet de evolutie voor je ogen gebeuren. Wat we nu ook zien, is hoeveel baat we hebben bij ongebonden, fundamenteel onderzoek om een stevige basis van kennis op te bouwen. Een fundament dat we hard nodig hebben in tijden van crisis.

Zelf heb ik veel fundamenteel genetisch onderzoek gedaan. Ik word altijd een beetje kribbig van discussies over toegepast onderzoek. En over de vraag waar onderzoek voor dient. Nou, je kunt geen huis bouwen zonder fundament. Zo kost het tijd om een nieuw virus goed te leren kennen. Je wilt weten hoe het virus het lichaam binnendringt en daar het immuunsysteem weet te omzeilen. Ondertussen past het virus zich telkens aan de omstandigheden aan en lijkt het alsof wetenschappers achter de feiten aanlopen. In feite is dit proces heel normaal: dit is hoe evolutie werkt. Een virus kan alleen overleven door zichzelf te vermenigvuldigen. Daarbij treden soms foutjes op die kunnen leiden tot mutaties als de Britse, Zuid-Afrikaanse en Braziliaanse varianten. Een kwestie van *survival of the fittest*, maar voor ons mensen met grote gevolgen.

Dankzij jarenlang fundamenteel onderzoek is het nu mogelijk om het DNA van dit virus snel en betaalbaar in kaart te brengen. De techniek die daarvoor nodig is, komt voort uit grote onderzoeksprogramma's als het *Human Genome Project*. Op basis hiervan kunnen we nu zien waar we als mensen vandaan komen en in hoeverre wij bijvoorbeeld DNA delen met de Neanderthaler. Deze nieuwe, verdiepende kennis helpt ons nu ook om dit virus te bestrijden. Dat er zo snel vaccins zijn ontwikkeld, is te danken aan jaren en jaren van voorwerk en fundamenteel onderzoek.

Nu de wetenschap zo in de belangstelling staat, maak ik van de gelegenheid gebruik een pleidooi te houden voor ongebonden onderzoek. Om die stevige basis van kennis te kunnen leggen is ruimte nodig voor nieuwsgierigheid. Voor toevalsbevindingen, zoals de ontdekking van penicilline. Zonder deze ruimte zou er geen immunotherapie bestaan en hadden we nu geen vaccins tegen corona. Juist doordat overal op de wereld wetenschappers bezig zijn met ongebonden onderzoek, zijn we in staat geweest om niet één maar zelfs vele vaccins te ontwikkelen. Als je kunt terugvallen op een stevige wetenschappelijke basis ben je wendbaar genoeg om in te spelen op onverwachte gebeurtenissen. Zonder die basis hadden we die eerste prik nog lang niet kunnen zetten.

Cisca Wijmenga
rector magnificus